

4.4. НАУКОВО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

2014 рік був оголошений Роком Тараса Шевченка. Успішному проведенню року Шевченка та відзначенню 200-річчя від дня його народження сприяв вихід академічних видань, присвячених постаті Кобзаря та його творчості. Серед таких фундаментальних енциклопедичних проектів слід відзначити вихід з друку завершальних томів "Шевченківської енциклопедії" у 6-ти томах та четвертого тому дванадцятитомної "Історії української літератури", повністю присвяченого Тарасу Шевченку. У цьому томі здійснено літературознавчу інтерпретацію творчої спадщини Кобзаря у поєднанні з розповіддю про його життєвий і творчий шлях, про природу його феноменальної популярності та впливу на уми та почуття багатьох поколінь українців.

Звітного року у межах виконання державного замовлення на підготовку та випуск видавничої продукції НАН України продовжено роботу за енциклопедичними проектами: видано 14 та 15 томи "Енциклопедії сучасної України" (у 30-ти томах), п'ятий том 20-томного "Словника української мови", перший том "Енциклопедії міжнародного права", другий та четвертий томи "Історії української літератури", продовжено підготовку "Франківської енциклопедії".

Також було продовжено проекти "Українська наукова книга іноземною мовою" та "Наукова книга. Молоді вчені". Цього року англійською мовою Видавничим домом "Академперіодика" НАН України випущено видання "Science about water", підготовлене акад. НАН України Гончаруком В.В., у якому уперше висвітлено з позиції триєдиного начала виникнення життя багатогранність унікальної, загадкової та неосяжної за глибиною своїх таємниць речовини – води. Побачив світ другий том трьохтомника за редакцією акад. НАН України В.М. Шульги "Dark energy and dark matter in the Universe", у якому основну увагу приділено астрофізичним аспектам проблеми невидимої маси і темної матерії. Книгу підготував великий колектив авторів з установ НАН України та МОН України. Готуються до друку останній том трьохтомника "Dark energy and dark matter in the Universe" та ще чотири монографії.

За проектом "Наукова книга. Молоді вчені" звітного року побачили світ 6 монографій молодих учених. Одна робота молодих науковців представляє Секцію суспільних і гуманітарних наук НАН України, а решта – Секцію фізико-технічних і математичних наук НАН України.

Протягом 2014 р. установами НАН України видано 630 назв наукових книг, з них 488 монографій та 142 збірника наукових праць.

ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" випустило у світ 75 назв книг загальним обсягом 1502,4 обл.-вид. арк.

За державним замовленням на випуск видавничої продукції Національної академії наук України видавництвом "Наукова думка" було

видано 65 назв книг тиражем 16,45 тисяч примірників і загальним обсягом 1287,0 обл.-вид. арк., з яких 57 назв наукових монографій (709,6 обл.-вид. арк.) – за проектом "Наукова книга". Окрім них, до друку підготовлено оригінал-макет наукової монографії загальним обсягом 32,0 обл.-вид. арк.

Серед видань фізико-математичної та технічної літератури слід відзначити фундаментальну монографію акад. НАН України А.Г. Загороднього, О.К. Черемних "Введение в физику плазмы", колективну монографію "Наноматеріали медичного призначення" (Інститут проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України), у якій викладено результати досліджень з надзвичайно актуального і нового наукового напрямку, та монографію "Анализ рисков чрезвычайных ситуаций на основе спутниковых данных. Модели и технологии" (Інститут космічних досліджень НАН України та ДКА України). Серед видань природничої літератури слід відзначити колективну монографію "Структура мономеров ДНК" (Інститут молекулярної біології і генетики НАН України). Серед видань соціогуманітарних напрямів наук у звітному році слід відзначити видання збірника праць чл.-кор. НАН України О.Б. Ткаченка "Українська мова: сьогодення й історична перспектива", монографію "Протидія злочинам у сфері службової діяльності (кримінологічні, кримінально-правові і кримінально-процесуальні проблеми) (Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України), колективні видання співробітників Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України – монографія "Антрополокультурні чинники європейського вибору України" та монографія за редакцією акад. НАН України М.В. Поповича "Вимір раціональності як чинник європейської інтеграції України".

Кількісні показники ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" за 2009–2014 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Роки	Назв книг	Обсяг (обл.-вид. арк)	Тираж (тис. прим.)	Назв монографій*
2009	37	957,0	5,6	13
2010	68	1717,3	38,3	54
2011	51	1484,2	46,3	32
2012	59	1648,0	47,6	40
2013	54	1401,1	34,7	39
2014	75	1502,4	33,1	59

* видано за державним замовленням

Видавничим домом "Академперіодика" НАН України у 2014 р. видано 252 випуски академічних журналів загальним тиражем понад 51,4 тис. примірників та обсягом понад 3,0 тисячі обл.-вид. арк. Зокрема, 185 випусків 31 видання за Програмою підтримки журналів НАН України, серед яких академічний науково-популярний журнал "Світогляд".

Окрім журналів у Видавничому домі "Академперіодика" НАН України побачили світ 32 книжкових видання загальним обсягом 818,76 обл.-вид. арк. і тиражем 10,65 тис. прим., з них 22 назви – в межах виконання державного замовлення НАН України. На особливу увагу заслуговує колективна монографія за редакцією акад. НАН України А.Г. Наумовця "Наноразмерные системы и наноматериалы: исследования в Украине", в якій викладені результати досліджень і розробок, виконаних інститутами НАН України в межах Державної цільової науково-технічної програми "Нанотехнології та наноматеріали" у продовж 2010-2014 років. Уведення у науковий обіг латиномовної спадщини українських мислителів XV – першої половини XVI ст. посприяло відкриттю цілком нового напрямку в історії української філософії – ренесансного гуманізму. Чільним його представником був мислитель панєвропейського рівня Станіслав Оріховський (1513–1566 рр.), історико-філософському портрету якого присвячена книга співробітника Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди Володимира Литвинова "Станіслав Оріховський (історико-філософський нарис)".

Серед довідкових видань інтерес представляє випуск першого тому "Енциклопедії міжнародного права", підготовленого Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, та першого в Україні паперового "Норвезько-українського словника" (Український мовно-інформаційний фонд НАН України). Випущено і традиційні щорічні видання – "Звіт про діяльність Національної академії наук України" та "Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань" за 2013 рік, чергові випуски (дев'ятий і десятий) загальноакадемічної книжкової серії "Наука України у світовому інформаційному просторі".

Звітного року науковцями НАН України видано 354 назви навчальної, довідкової, енциклопедичної, художньої та науково-популярної літератури. Серед них – колективна монографія НАН України та НАМН України "Пеніцилії в навколишньому середовищі" у 2-х томах, видання "Гірнична справа. Дорога завдовжки у тисячоліття" (Інститут геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України). Співпрацю з освітянами ілюструють підготовлені спільно з освітніми закладами України підручник "Екологічний ризик: методологія оціню-

вання та управління" (ДУ "Інститут геохімії навколишнього середовища НАН України"), в якому вперше в Україні систематизовано та викладено теорію і практику оцінювання екологічних ризиків, та підручник "Цифрова обробка аудіо- та відеоінформації у мультимедійних системах" (Інститут напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України). Видано перший у світовій лексикографії спеціальний "Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові" (Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України).

Кількість назв наукових монографій, виданих співробітниками НАН України у 2014 р., становить 488, з них у академічних видавництвах – Видавництві "Наукова думка" та ВД "Академперіодика" НАН України – 78 назв (16 %).

У інших вітчизняних видавництвах опубліковано 41 % наукових монографій – 195 назв. Обсяг цих книг близько 4,0 тис. обл.-вид. арк. Серед них – актуальне видання "Створення комплексної системи захисту інформаційних ресурсів у національній грід-інфраструктурі України" (Інститут теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України), наукове видання "Системи прийняття рішень в економіці, техніці та організаційних сферах: від теорії до практики" (Інститут технічної механіки НАН України і ДКА України), монографія "Інтелектуальні електроенергетичні системи: елементи та режими" (Інститут електродинаміки НАН України), монографія великого колективу науковців "Стратиграфія верхнього протерозою і фанерозою України" (Інститут геологічних наук НАН України), видання "Сакральна ангіопластика Русі-України. Священні потири і диски" ("Інститут народознавства НАН України") та інші.

Зарубіжними видавництвами звітнього року випущено 74 назви наукових монографій учених НАН України. Більшість книг видано представництвами Springer у різних країнах, наприклад, видання "Drinking water. Physics, Chemistry and Biology" (Інститут колоїдної хімії та хімії води ім. А.В. Думанського НАН України). Спільним виданням НАН України, НАН Грузії та РАН є шестимовний (українсько-російсько-грузинсько-англійсько-німецько-французький) "Словник металургійних термінів". Перший підручник по теорії лінійних крайових задач "Lineárne okrajové úlohy" підготовлено працівниками Інституту математики НАН України та видано у видавництві Žilinskej university (Республіка Словенія).

Наукові монографії вітчизняних фахівців випущені також видавництвами Білорусії, Великої Британії, Ізраїлю, Казахстану, Китаю, Литви, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Росії, Сінгапуру, Словенії, США, Туреччини, Фінляндії, Хорватії, Швейцарії.

На власних поліграфічних дільницях установ НАН України

опубліковано 141 назву монографій обсягом понад 2,6 тис. обл.-вид. арк. Наприклад, монографія про важливість інформаційної складової національної безпеки країни "Цілісність та доступність об'єктів в інформаційних мережах" (Інститут проблем реєстрації інформації НАН України), видання за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика "Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів", підготовлене в ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України", та монографія "Національний інформаційний комплекс і його роль у глобальному інформаційному просторі" (Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського).

Поточні праці науковців публікувалися у 86 наукових і одному науково-популярному журналі та 42 збірниках НАН України, у періодичних, а також у серійних книжкових виданнях установ НАН України, сумарна кількість яких становить близько 230. Десять наукових журналів НАН України англійською мовою в Україні видають академічні наукові установи власними силами. Зарубіжні видавці перекладають і видають англійською мовою 21 журнал, два з яких – "Український біохімічний журнал" та "Вестник зоології" видаються в електронному вигляді. Аналіз діяльності академічних наукових видань вказує на необхідність зміни технології роботи більшості з них. Основним критеріями діяльності видань повинні бути такі, що визнаються світовою науковою спільнотою і за якими працюють закордонні видання провідних країн Європи та світу.

Узагальнені показники випуску наукової видавничої продукції НАН України протягом 2009–2014 років представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Роки	Книги		З них монографій		Статей	
	Назв	Обсяг (обл.-вид. арк.)	Назв	В тому числі виданих за кордоном	Всього	В тому числі в закордонних журналах
2009	901	17888,7	671	45	25963	4495
2010	871	17769,4	654	55	25886	5048
2011	786	15197,0	554	67	25345	5495
2012	785	16574,0	571	74	25352	5405
2013	776	14644,9	576	90	27258	5949
2014	630	10530,1	488	74	23417	6392

Протягом звітнього року Академія взяла участь у вітчизняних та міжнародних видавничих конкурсах і виставках, результати яких засвідчили високий рівень підготовки і видання наукової та науково-популярної продукції.

Видавничий дім "Академперіодика" НАН України одержав почесний Диплом учасника ІХ Міжнародної книжкової виставки-ярмарку та наукової конференції "Книга – шлях співробітництва і прогресу", що проходила 24–26 вересня у м. Ашгабат (Туркменістан).

В червні 2014 р. на XV Всеукраїнській виставці-форумі "Українська книга на Одещині" у номінації "Наукове видання" Видавництво "Наукова думка" НАН України було нагороджено дипломом за 9 том фундаментального багатотомного видання творів Т.Г. Шевченка у 12 томах. Дипломом Івана Федорова – вищою нагородою конкурсу "Мистецтво книги України" – відзначено багатотомне видання Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України "Історія української культури", дипломами першого ступеня відзначені видання "Історія української літератури" (т. 1) та "Давня людина. Палеогеографія та археологія", другого ступеня – монографії "Семейство интерлейкинов. Биология и онтогенез" та "Історія України. Хрестоматія".

В рамках діяльності Ради з книговидання при Міжнародній асоціації академій наук ВД "Академперіодика" НАН України забезпечив представлення періодичних і книжкових видань НАН України на міжнародних книжкових виставках у Ашгабаді (Туркменістан), Вільнюсі (Литва) та Мінську (Білорусь).

З метою посилення координації видавничої діяльності, підвищення кваліфікації співробітників видавничих підрозділів установ НАН України та вирішення наріжних видавничих питань Науково-видавнича рада та Видавничий дім "Академперіодика" НАН України звітнього року провели робочу нараду працівників редакційних колегій та редакцій наукових журналів НАН України за участі представника компанії *Elsevier*. Було розглянуто практичні аспекти просування українських наукових видань до провідних світових баз наукометричної інформації, перевидання наукових журналів НАН України та проблеми, пов'язані з цитуванням опублікованих в Україні неангломовних видань. Значне зацікавлення наукової спільноти викликала чергова конференція, організована Видавництвом "Наукова думка" НАН України – "Українська наукова термінологія: історія і сучасний стан".

Як головна наукова організація держави НАН України дбає про те, щоб увесь спектр наукових досліджень був забезпечений якісними національними

виданнями, а на сучасному етапі – якісними електронними науковими періодичними виданнями, належним чином позиціонованими та конкурентоздатними у світовому інформаційному просторі. Досягнення цієї мети є зараз неможливим без наявності у наукового періодичного видання сучасного веб-ресурсу з грамотним англomовним розділом та без входження до світових реферативних і наукометричних баз даних.

Одним з кроків до включення у міжнародні наукометричні бази є впровадження системи надання цифрових ідентифікаторів об'єктів (DOI). Цифрові ідентифікатори для наукової продукції на платній основі надає агентство CrossRef, діяльність якого визначена міжнародною некомерційною асоціацією видавців літератури наукового та професійного змісту PPLA (Publishers International Linking Association, Inc.). CrossRef здійснює управління та веде регулярно оновлювану інформаційну базу даних опублікованих праць і цифрових ідентифікаторів, що вказують на розташування певних статей у мережі Інтернет.

У 2014 році Науково-видавнича рада НАН України підтримала спільну ініціативу Видавничого дому "Академперіодика" НАН України і передплатного агентства "Укрінформнаука" щодо укладання угоди з асоціацією PPLA і входження до CrossRef. Відтепер "Укрінформнаука" має усі необхідні повноваження для одержання та надання цифрових ідентифікаторів DOI науковим журналам в Україні. Установа-видавець кожного з видань НАН України може одержувати DOI, уклавши відповідну угоду з агентством "Укрінформнаука".

Для отримання та успішного функціонування механізму цифрових ідентифікаторів установі-видавцю необхідно створити веб-ресурс наукового журналу відповідно до обов'язкових вимог CrossRef. ВД "Академперіодика" НАН України розробив необхідні уніфіковані технологічні рішення і готовий надати методичні консультації та практичну допомогу академічним науковим періодичним виданням у доопрацюванні чи створенні належним чином облаштованих власних веб-ресурсів.

Детальна інформація щодо видавничої діяльності установ НАН України наведена в табл. 5 "Додатків".